

УДК 343.35:339.543

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.3.48>

КОМПЕТЕНЦІЯ МИТНИХ ОРГАНІВ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У ЦАРИНІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ

Ільченко О.В.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри адміністративного,
господарського права та фінансово-економічної безпеки
Сумського державного університету*

Ільченко О.В. Компетенція митних органів щодо протидії корупції у царині забезпечення митної безпеки.

У статті подано результати дослідження окремих понятійно-категоріальних елементів системи теоретико-правового регулювання відносин протидії корупції у митній сфері як важливого складового елементу зміцнення митної безпеки. Деталізовано окремі позиції сформованої наукової правової доктрини за проблематикою дослідження та визначено наявні прогалини у висвітленні понятійно-категоріального апарату теоретико-правового регулювання антикорупційної діяльності у митній сфері як способу сприяння поліпшення загального стану митної безпеки. Визначено відсутність у нормативно-правових характеристики категорії «компетенція» митних органів щодо організаційного забезпечення протидії корупції як способу забезпечення митної безпеки. Доведено, що компетенція митних органів у сфері протидії корупції характеризується сукупністю закріплених у чинному законодавстві юридичних прав і обов'язків (повноважень) митних органів, їхніх посадових осіб з приводу вимоги від інших осіб антикорупційної поведінки, яка закріплена в приписах нормативних актів. Запропоновано внести доповнення до переліку наявних у Митному кодексі України основних завдань, котрі виконують митні органи, щодо їх повноваження у сфері протидії корупції як складової митної безпеки, а також доповнити ст. 6. «Митні інтереси та митна безпека», п. 2.1 наступного змісту. Компетенція митних органів у сфері протидії корупції як складової митної безпеки – це складова адміністративно-правового статусу митних органів, що являє собою сукупність їхніх прав і обов'язків, завдань, функцій, предмета відання, призначення, місця та ролі митних органів щодо як специфічного виду діяльності у сфері соціального управління, що включає систему заходів політичного, правового, організаційно-управлінського, ідеологічного, соціально-психологічного та іншого характеру направлених на забезпечення стану захищеності митних інтересів України, а саме національних інтересів шляхом реалізації митної політики держави. Перспективами подальших досліджень є визначення напрямів проведення адміністративної реформи в Україні, перегляд повноважень, завдань та функцій органів фінансово-контрольної діяльності, подальший аналіз та удосконалення базових правових понять, що забезпечують стан правомірності у сфері митної безпеки.

Ключові слова: компетенція митних органів, митна безпека, митна політика, нормативно-правове регулювання, повноваження митних органів, протидія корупції, публічне адміністрування.

Ilichenko O.V. Competence of customs authorities with regard to combating corruption in the area of customs security.

The article presents the results of the study of individual conceptual and categorical elements of the system of theoretical and legal regulation of relations in combating corruption in the customs sphere as an important component of strengthening customs security. The individual positions of the formed scientific legal doctrine on the research issues are detailed and the existing gaps in the coverage of the conceptual and categorical apparatus of theoretical and legal regulation of anti-corruption activities in the customs sphere as a way to promote the improvement of the general state of customs security are identified. The absence of the regulatory and legal characteristics of the category «competence» of customs authorities regarding the organizational support of combating corruption as a way of ensuring

customs security is determined. It is proven that the competence of customs authorities in the field of combating corruption is characterized by a set of legal rights and obligations (powers) of customs authorities and their officials enshrined in the current legislation regarding the requirement of anti-corruption behavior from other persons, which is enshrined in the provisions of regulatory acts. It is proposed to make additions to the list of main tasks performed by customs authorities in the Customs Code of Ukraine regarding their powers in the field of combating corruption as a component of customs security, as well as to supplement Article 6. «Customs interests and customs security», paragraph 2.1 with the following content. The competence of customs authorities in the field of combating corruption as a component of customs security is a component of the administrative and legal status of customs authorities, which is a set of their rights and obligations, tasks, functions, subject of competence, purpose, place and role of customs authorities as a specific type of activity in the field of social management, which includes a system of measures of a political, legal, organizational and managerial, ideological, socio-psychological and other nature aimed at ensuring the protection of the customs interests of Ukraine, namely national interests through the implementation of the state's customs policy. Prospects for further research include determining the directions of administrative reform in Ukraine, reviewing the powers, tasks and functions of financial control bodies, and further analyzing and improving basic legal concepts that ensure the state of legality in the field of customs security.

Key words: competence of customs authorities, customs security, customs policy, regulatory and legal regulation, powers of customs authorities, combating corruption, public administration.

Постановка проблеми. Наша держава, після відновлення власної незалежності, демонструє євроінтеграційні прагнення та стоїть на сторожі демократичного розвитку власного суспільства. Одним із важливих аспектів сучасної державної правової політики України є реформування та вдосконалення системи запобігання та протидії високому рівню корупції в органах публічної влади. Досягнення позитивних результатів у процесі боротьби з корупцією у митній, податковій та інших сферах контролюючо-наглядової суспільно-економічної державної діяльності є не тільки передумовою для продовження здійснення демократичних перетворень у державі, формування у суспільства довіри до публічної влади, а й сприятиме зміцненню усіх ланок системи економічної безпеки.

У зазначеному вище контексті актуальним та доцільним є здійснення наукових досліджень щодо можливостей забезпечення переходу вітчизняної нормативно-правової системи до європейських стандартів протидії корупції як одному з надійних способів належного забезпечення митної безпеки. Реалізація зазначеної процедури, на нашу думку, наразі потребує додаткового дослідження та обґрунтування окремих понятійно-категоріальних елементів системи теоретико-правового регулювання відносин протидії корупції у митній сфері для зміцнення митної безпеки.

Стан опрацювання проблематики. У сучасних наукових дослідженнях проблематики антикорупційних суспільних відносин та їх публічного регулювання наявна певна кількість обґрунтованих підходів до розуміння основних теоретико-правових категорій системи протидії корупції у митній сфері. Зокрема, слід зазначити актуальними у даній царині праці таких вітчизняних науковців як Бондаренко О.С., Головін Б.М., Гвоздецький В.Д., Дубич К.В., Каплій О.В., Коваль Н.О., Комісарчук Ю.А., Крисоватий А.І., Курило В.І., Мушенко В.В., Прокопенко В.Ю., Тімашов В.О., Скобіна І.І., Франчук В.І. та ін.

Для визначення існуючих прогалин у висвітленні понятійно-категоріального теоретико-правового регулювання антикорупційної діяльності у митній сфері як способу сприяння поліпшення загального стану митної безпеки, доцільно деталізувати окремі позиції сформованої наукової доктрини у царині досліджуваної проблематики. Зокрема, Франчук В.І., Комісарчук Ю.А., Прокопенко В.Ю. здійснили теоретичне дослідження методології вивчення корупції як суспільно-негативного явища, проаналізували його тенденції поширення та економічні наслідки в Україні та світі, узагальнили досвід протидії у різних державах [1]. Коваль Н.О. проаналізувала форми прояву корупції в діяльності митних органів та особливості протидії їй шляхом визначення завдань та закріплення повноважень за спеціально уповноважених державними органами [2]. Каплій О.В., з метою визначення шляхів запобігання та подолання корупції у митній сфері, дослідила ознаки корупційних правопорушень щодо здійснення митних процедур, корупціогенні чинники в сфері митної справи, корупційні злочини під час виконання митних формальностей тощо [3]. Авторським колективом під керівництвом Крисоватого А.І. досліджено теоретичні аспекти забезпе-

чення митної безпеки держави, способи протидії митній злочинності, запропоновано способи удосконалення законодавства з метою посилення митної безпеки в Україні [4]. Мушенюк В.В. здійснив аналіз законодавчих принципів організації та здійснення митної справи в нашій державі та встановив необхідність удосконалення принципів протидії неправомірній діяльності в митній сфері [5]. Зазначений вище науковець у співавторстві з Курилом В.І. визначили загальні умови теоретико-правового формування державних фінансових ризиків у сфері податкових та митних відносин як можливих загроз впливу на стабільність бюджетної системи держави [6], а у співавторстві за Тімашовим В.О. – здійснили теоретичний аналіз правової природи та місця в системі митного права України саме тих норм, що регулюють порядок митного контролю та митного оформлення, а також окреслили проблеми та шляхи удосконалення антикорупційної оптимізації процедур зазначених вище митних процедур [7].

Незважаючи на наявність широкого масиву ґрунтовних наукових досліджень у царині проблематики подолання митними органами корупційних проявів для підвищення рівня забезпечення митної безпеки, слід зазначити, що понятійний апарат окремих теоретико-правових категорій, що характеризує механізм організаційного забезпечення протидії корупції у митній сфері, на нашу думку, є не досить широко дослідженим, що спонукає автора до участі у розв'язанні зазначених проблемних питань.

Метою дослідження є здійснення теоретико-правового аналізу такої комплексної категорії як компетенція митних органів у сфері протидії корупції та сформування авторське бачення основних засад створення системи запобігання корупційним проявам шляхом внесення змін до чинного законодавства, що регулює сферу митних відносин для поліпшення загального стану митної безпеки України.

Вклад основного матеріалу. Посилення економічної безпеки України є основним завданням значної кількості органів державної влади. До компетенції органів митного регулювання щодо забезпечення економічної безпеки України належать, у першу чергу, питання забезпечення митної безпеки, у тому числі і у частині боротьби з корупцією, за допомогою існування якої поширюється контрабандна діяльність, незаконні валютні операції, порушення митних правил тощо. Зазначені неправомірні дії суб'єктів соціально-економічних відносин негативно впливають на стан наповнення державного бюджету та здійснення державного регулювання у сфері захисту економічних інтересів держави та інших учасників зовнішньоекономічної діяльності. Отже, на нашу думку, однією із головних функцій або компетенцією митних органів у сфері забезпечення митної безпеки держави є антикорупційний вплив на усіх учасників суспільних відносин, який спонукає їх дотримуватися існуючих митно-правових норм.

Характеризуючи компетенцію як один із основних компонентів правового статусу органів виконавчої влади, необхідно зазначити, що вона є однією з передумов ефективного використання можливостей держави стосовно керівництва суспільно-економічними процесами. Проведені авторські дослідження показують те, що чим чіткіше визначено компетенцію органу публічної влади, тим ефективніше може працювати його апарат, якісніше використовуються, правові організаційні та інші засоби вирішення завдань суспільно-економічного розвитку.

Однак, на нашу думку, обсяг компетенції не може бути визначений лише за умови попереднього з'ясування «кола завдань, предмета відання, функцій, повноважень органу виконавчої влади» [8, с. 69], а також місця такого органу у владно-управлінській державній системі, характеру взаємозв'язків, мети функціонування тощо. Адже, визначаючи компетенцію кожного з органів публічного адміністрування, держава намагається охопити управлінням усі суспільно-економічні сфери функціонування. При формуванні індивідуальної компетенції одного органу публічного управління, законодавець намагається уникаючи дублювання його функцій для інших органів.

Актуальність обраної нами для дослідження категорії компетенції митних органів щодо протидії корупції у царині забезпечення митної безпеки полягає в тому, що наразі в базових законодавчих та підзаконних нормативно-правових актах немає чіткого визначення цієї категорії, а у науковій правовій доктрині єдиного підходу до розуміння термінологічно-категоріального змісту зазначеної категорії не напрацьовано.

У першу чергу, звернемо увагу на базовий Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-VII, який визначаючи правові та організаційні засади функціонування системи запобігання корупції в Україні, обмежується лише тим, що у ст. 3 «Суб'єкти, на яких поши-

рюється дія цього Закону» визначає, в тому числі, посадових та службових осіб органів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику [9].

Аналіз Положення про Державну митну службу України дає підстави упевнитися, що Держмитслужба з метою організації своєї діяльності забезпечує визначені законом повноваження щодо здійснення заходів по запобіганню та виявленню корупції, а також контроль за дотриманням антикорупційного законодавства в апараті Держмитслужби та її територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належить до сфери її управління (п. 5, ч. 2) [10].

Подібну ситуацію відзначаємо здійснюючи дослідження Антикорупційної програми Державної митної служби України на 2023–2025 роки. Метою Держмитслужби щодо реалізації програми є: 1) удосконалення забезпечення системи запобігання і протидії корупції у діяльності злагожденості та системності антикорупційної в апараті та територіальних органах Держмитслужби; 2) подальше впровадження механізмів прозорості, доброчесності, зниження корупційних ризиків у діяльності Держмитслужби та підвищення рівня довіри суспільства. Працівники Держмитслужби, відповідно до ролі та місця у системі виконують такі антикорупційної політики та визначеної відомчої компетенції, завдання із запобігання та протидії корупції тощо [11].

Отже, оскільки в чинних нормативно-правових актах відсутнє тлумачення поняття «компетенції» органів Держмитслужби щодо протидії корупції як засобу забезпечення митної безпеки, то, для більш повного її авторського обґрунтування, доцільно звернутися до напрацьованих у царині правової наукової доктрини за принципом аналізу від загального поняття компетенції органів влади до безпосередньо досліджуваної нами категорії.

Авер'янов В.Б. зазначав, що за своєю природою, компетенція органів виконавчої влади – це юридичне відображення (опосередкування) покладених на них функцій у спеціальних, так званих компетенційних (або статусних) нормативно-правових актах шляхом закріплення цілей завдань та необхідних для їхньої реалізації комплексу прав і обов'язків, тобто державно-владних повноважень [8, с. 25].

Беручи за основу факт наявності тих чи інших елементів в структурі компетенції, на нашу думку, зазначене вище визначення є досить обґрунтованим описом поняття «компетенція» органу виконавчої влади, а тому його можна використовувати для змістовної характеристики фактичної діяльності митних органів щодо реалізації ними антикорупційних заходів в сфері державної митної справи. Адже, на нашу думку, запропоноване науковцем визначення належним чином відображає усі складники цієї організаційно-правової категорії суспільних відносин.

Що стосується компетенції митних органів щодо протидії корупції як елементу митної безпеки, то, з цього приводу, Настюк В.Я. вважає, що митні органи України можуть виконувати лише ті завдання та функції, які віднесені до їхньої компетенції [12, с. 9]. Щодо кола завдань, які виконують митні органи у процесі реалізації державної політики у сфері державної митної справи, то необхідно зазначити, що компетенцію вони обумовлюють лише в загальних рисах, оскільки впливають із тієї соціальної мети, на досягнення якої спрямована діяльність митних органів.

Запропонований вище аналіз основних законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів України та позицій авторитетних вітчизняних науковців-правників дає підстави стверджувати, що компетенція митних органів є складовою їх адміністративно-правового статусу, що є сукупністю їхніх прав та обов'язків, завдань, функцій, предмета відання, призначення, місця та ролі у системі митної служби України.

У контексті даного дослідження здійснимо також аналіз поняття «повноваження». Відповідно до Концепції адміністративної реформи в Україні, повноваження органу виконавчої влади – це закріплені за органом виконавчої влади права та обов'язки. Для визначення певного обсягу повноважень, закріпленого за кожним органом виконавчої влади, відповідно до покладених на нього завдань і функцій, застосовується поняття компетенція [13].

У Популярній юридичній енциклопедії поняття «повноваження» визначено як сукупність прав і обов'язків державних органів та громадських організацій, а також посадових та інших осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій, а основними формами реалізації повноважень державними органами є прийняття ними нормативно-правових актів (розпоряджень, наказів, інструкцій тощо), а посадовими особами – здійснення організаційно-розпорядчих дій [14, с. 189].

Виходячи з викладеного вище, на нашу думку, доцільно повноваження розглядати як складову компетенції та статусу органу (посадової особи), яка виконує передбачені законодавством

управлінські функції. В такому разі повноваження доцільно вважати правом і одночасно обов'язком відповідного суб'єкта діяти у певній ситуації способом, передбаченим системою нормативно-правових актів.

Щодо повноважень митних органів, то Е.С. Дмитренко визначає їх як систему урегульованих нормативно-правовими актами їх правомочностей, а компетенція митних органів – це обсяг урегульованих нормативно-правовими актами їх завдань та функцій [15, с. 58].

Отже, здійснений теоретико-правовий аналіз досліджуваних категорій дає підстави здійснення узагальнення про те, що «повноваження митних органів» – перелік конкретних прав та обов'язків встановлених та закріплених законом та іншими нормативно-правовими актами, які є важливими для реалізації завдань і функцій митних органів. Компетенція митних органів – сукупність не тільки їх прав та обов'язків, а й цілей, завдань, функцій, предметів відання, територіальні межі цих предметів відання та призначення митних органів.

Аналіз ст. 5 Митного кодексу України (надалі – МК України) свідчить, що призначення митних органів у процесі забезпечення митної безпеки є безпосередньо захист внутрішнього ринку, забезпечення національних митних інтересів, забезпечення безпеки України, регулювання зовнішньої торгівлі, розвиток національної економіки та її інтеграція, наповнення державного бюджету [16].

Забезпечення митної безпеки досягається при виконанні основних завдань і функцій у діяльності митних органів України, які реалізують державну політику у сфері митної справи: забезпечення правильного застосування, неухильного дотримання та запобігання порушенню вимог законодавства; захист національних митних інтересів; забезпечення виконання зобов'язань, передбачених міжнародними договорами України; здійснення митного контролю та митного оформлення, вдосконалення форм і методів їх здійснення; забезпечення стягнення митних платежів; запобігання та протидія контрабанді та порушенню митних правил; розвиток міжнародного митного співробітництва тощо [16].

До переліку наявних у МК України основних завдань, котрі виконують митні органи України, пропонується доповнити повноваження митних органів у сфері протидії корупції як складової митної безпеки, а також доповнити ст. 6. «Митні інтереси та митна безпека», поряд із визначенням категорій «митні інтереси України» (національні інтереси України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення митної справи) (п. 1) та «митна безпека» (стан захищеності митних інтересів України) (п. 2), п. 2.1 наступного змісту «компетенція митних органів у сфері протидії корупції як складової митної безпеки – це складова адміністративно-правового статусу митних органів, що являє собою сукупність їхніх прав і обов'язків, завдань, функцій, предмета відання, призначення, місця та ролі митних органів як специфічного виду діяльності у сфері соціального управління, що включає систему заходів політичного, правового, організаційно-управлінського, ідеологічного, соціально-психологічного та іншого характеру направлених на забезпечення стану захищеності митних інтересів України, а саме національних інтересів шляхом реалізації митної політики держави».

Висновки. Проведення адміністративної реформи в Україні спонукає вітчизняних науковців до критичного перегляду повноважень, завдань та функцій переважної більшості органів виконавчої влади щодо протидії корупції в умовах сучасних глобальних викликів. Такий стан справ повною мірою також стосується і системи фінансових (податкових, митних тощо) органів нашої держави, компетенція яких у сфері протидії корупції є складовою їх адміністративно-правового статусу та характеризується сукупністю закріплених у чинному законодавстві юридичних прав і обов'язків (повноважень) зазначених органів (їхніх посадових осіб) з приводу вимоги від фізичних та юридичних осіб здійснення антикорупційної поведінки, яка закріплена в нормах і приписах нормативно-правових актів. Належне здійснення заходів митного регулювання антикорупційних суспільно-економічних відносин у процесі реалізації митної справи, а також вплив на діяння, що не містить ознак корупції, але порушують встановлені чинним законодавством митні вимоги, заборони та обмеження, сприяє захисту національних інтересів України.

Перспективами подальших досліджень є окреслення сутності ряду інших базових правових понять та категорій, що забезпечують стан правомірності у сфері митної безпеки як складової національної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Корупція: теоретико-методологічні засади дослідження / керівник авт. кол. доц. І.О. Ревак. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 220 с.
2. Коваль Н.О. Протидія корупції в митних органах ДФС. *LEX PORTUS*. 2017. № 6 (8). С. 93–104.
3. Каплій О.В. Запобігання корупційним правопорушенням у сфері здійснення митної справи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 12. С. 281–285.
4. Сучасні виклики забезпечення митної безпеки в Україні: монографія / за ред. А.І. Крисоватого. Тернопіль: Університетська думка, 2020. 414 с.
5. Мушенко В.В. Адміністративно-правові засади реалізації принципів митного оформлення у системі митної політики України. *Підприємництво, господарство і право*. № 7, 2020. С. 158–162.
6. Курило В.І., Мушенко В.В. Визначення поняття «податковий ризик» у податковому законодавстві України. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України: Серія «Право»*, 2015. Вип. 213, ч. 1. С. 181–187.
7. Мушенко В.В., Тімашов В.О. Правовий інститут митного контролю, його принципи, види. *Приватне та публічне право*, 2020, № 2 С. 102–107.
8. Авер'янов В.Б. Функції та організаційна структура органу державного управління. К.: Наукова думка, 1979. 223 с.
9. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18?find=1&text=%D0%BC%D0%B8%D1%82%D0%BD#w1_1 (Дата звернення: 06.12.2024).
10. Положення про Державну митну службу України: затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 06.03.2019 № 227. URL: <https://customs.gov.ua/polozhennia> (Дата звернення: 06.12.2024).
11. Антикорупційна програма Державної митної служби України на 2023–2025 роки: Наказ Державної митної служби України 31.05.2025 № 236. URL: <https://customs.gov.ua/antikoruptionsiina-programa#> (Дата звернення: 06.12.2024).
12. Адміністративно-правові проблеми протидії корупції в Україні: *монографія* / В.Я. Настюк, В.В. Белевцева, О.В. Клок; за заг. ред. В.Я. Настюка. Харків: Право, 2017. 216 с.
13. Концепція адміністративної реформи в Україні: затверджена Указом Президента України від 22.07.1998 № 810/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text> (Дата звернення: 07.12.2024).
14. Популярна юридична енциклопедія / Кол. авт.: В.К. Гіжевський, В.В. Головченко, В.С. Ковальський та ін. К.: Юрінком Інтер, 2003. 528 с.
15. Дмитренко Е.С. Державний примус у фінансовому праві: загальна характеристика. *Вісник Запорізького національного університету*. 2005. № 1. С. 57–60.
16. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-7?find=1&text=%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%86#n407> (Дата звернення: 07.12.2024).